

WILLY Gewoon verder doen, je kan niet(s) anders. Ik vond het heel moedig van Sara dat ze in dat VTM-panel omtrent commercieel theater (de uitzending *Recht van Antwoord* van 11 maart 2003) ging zitten; je weet dat je daar sowieso verliest en toch moet je daar gaan zitten en tegen die mensen zeggen: wij zijn niet diegenen die jullie van ons willen maken. De spanning tussen mensen die 'het zich aantrekken' en diegenen die alleen aan zichzelf en aan hun eigen portefeuille denken, zal wel altijd bestaan. Ze zal zich nu echter op een veel mondialer vlak afspelen dan ten tijde van de tweede wereldoorlog. De agenda's zijn vandaag moeilijker leesbaar, de situatie is complexer, terwijl het daaronder toch altijd om hetzelfde gaat: om macht en geld en de verdeling daarvan.

Wat moet je doen? De *Metamorphosen* van de Roovers bijvoorbeeld, was een voorstelling die zich voor mij als toeschouwer net op het goede moment aandiende. Om terug na te denken over 'het veranderen'. De maakbaarheid van de dingen mogen we niet in vraag stellen: de dingen evolueren, zijn in beweging. Alleen zitten we binnen de kunsten, in het theater als onderdeel van de werkelijkheid, in een totaal machteloze positie. En dat is ook goed: wij moeten de hele tijd die spiegel kunnen zijn – dat blijft een zeer bruikbaar beeld – die de mensen zich voorhouden. Er stelt zich voortdurend die vraag naar je eigen engagement. Ik betrap er mezelf soms op dat we onszelf als de helden beschouwen uit de utopische roman die we zelf aan het schrijven zijn. En dat mag niet. Ik ben absoluut niet zo fier op mijn eigen traject. Soms word ik daar depressief van.

MARIANNE: Wat had je dan moeten doen?

WILLY: Ik denk dat ik doe wat ik kan, gezien mijn mogelijkheden. Ik moet dat niet ophemelen en ook niet naast me neerleggen. Ik denk dat wat ik doe 'zin' heeft. Maar dan moet je opnieuw gaan definiëren wat dat is: 'zin'. Wat is je taak? Wat is je engagement? Het zou een droombeeld kunnen zijn: als alle mensen die zeggen dat ze tegen de oorlog zijn nu eens naar Irak gingen en voor de kanonnen gingen staan. Dat is een uiterste. Wat je doet is zeggen dat je ertegen bent en een poster ophangen; allemaal signalen die geïnterpreteerd en ook snel gerecupereerd worden. Dat maakt het hele spel zo moeilijk. Soms denk ik: je moet politiek veel meer

doen dan alleen een positie innemen. Maar de mechanismen van de organisaties die dat engagement structureren, breken het ook af. Als je je bijvoorbeeld bij Resist aansluit, geef je je autonomie op.

Maar je moet de dingen blijven zeggen; jouw opmerking over 'de internetisering' van voorstellingen, voorstellingen waarin heel veel op een hoop gegooid wordt maar waarin geen focus meer is, lijkt mij belangrijk.

MARIANNE: Ja, maar mijn vraag is precies: o.k., je hebt nu de dingen in hun veelheid naast mekaar gezet en wat nu?

WILLY: De vaststelling op zich en de mededeling ervan is reeds belangrijk. We gebruiken internet en vinden het fantastisch, ook voor onze kinderen: je krijgt de hele wereld in je schoot waarmee je zagezegd van alles kan doen. Je staat daar niet bij stil. Als dan iemand zegt: pas op, we verliezen de focus, is dat goed.

MARIANNE: We hadden het ook al over engagement via internet. Je krijgt een reeks petitities binnen; je tikt je naam in, drukt op een toets en dan heb je je zagezegd geëngageerd.

WILLY: Ja, ik word daar echt kwaad van. Als ik alles moet lezen wat ik binnenkrijg, doe ik niks anders meer. En wat staat daar dan allemaal in? Iedereen schrijft maar wat; de anderen tekenen en het is zagezegd opgelost; terwijl ik wel graag internet gebruik voor persoonlijke berichten van en naar vrienden en kennissen.

MARIANNE: Ik zoek naar eigen wegen om daarmee om te gaan. Ik las dat boekje van Rüdiger Safranski *Hoeveel globalisering verdraagt de mens?': 'We moeten namelijk zelf een filtersysteem ontwikkelen dat prikkels waar je onmogelijk adequaat op kunt en ook niet op hoeft te reageren, wegfiltert', schrijft hij. Aan het einde zegt hij dat je voor jezelf een soort lichtung moet maken, lichtung in de betekenis van het weggappen van een aantal kruinen in het bos zodat de zon terug doordringt tot op de grond, zodat jij daar beneden de lucht opnieuw kan zien. Die metafoor van het bos is bruikbaar. Is dit alleen een individuele oplossing? Ik denk dan ook steeds weer aan Heiner Müller die zei dat emancipatie betekent: de eenzaamheid kunnen verdragen. Is het ook dat niet wat een kunste-*

naar in feite doet: zijn autonome visie uitdrukken en daar vorm aan geven?

WILLY: Dat beeld van het wegmaaien van takken is heel mooi. Ik kan me daar in vinden. Wat Dito'Dito doet is misschien een klein ding, maar ik voel hoe op termijn mensen van het Rits of anderen hier in Brussel onze inhoud, het verhaal dat we over de stad vertellen, beamen. Wij hebben daar nooit om 'gevochten'; maar je stelt vast dat door dingen te doen en te blijven doen je anderen uitnodigt. Als spelers, als mensen die met die inhoud omgaan, zijn wij verplicht ons te informeren en de werkelijkheid langs verschillende kanten te bekijken; de belangrijke vraag die daarop volgt is: ga je zelf in die werkelijkheid staan, en in welke mate? Ik denk dan aan Benjamin Verdonck die daar in zijn boomhut op het Baraplein in Brussel gaat zitten of aan de mensen van 'Brussel hoort ons toe' of van City Mine(d), artiesten van overal die in Brussel ronddwalen en heel informeel bezig zijn en bepaalde plekken in de stad inkleuren zodat die in conflict komen met hun verleden of met hun toekomst.

Ik denk ook aan mijn ervaring in Amman waar ik met andere Europese artiesten (onder andere Tim Etchells van Forced Entertainment) uitgenodigd was. Je zit daar rond de tafel met mensen die niets hebben, die zich in een onmogelijke politieke situatie bevinden en ondanks zichzelf en ondanks hun omgeving toch theater blijven maken over de wereld en over de werkelijkheid waarin ze zich bevinden. Dat is zo onwaarschijnlijk moedig terwijl wij hier in Vlaanderen en Nederland in een Mekka zitten wat ons werk en ons leven betreft en alleen maar een probleempje hebben met verrechtsing. Je voelt je klein als je daar samen met die mensen zit.

MARIANNE: Wat je vertelt bewijst eigenlijk dat je om te overleven niet alleen voedsel, medicijnen, een dak boven je hoofd enzovoort nodig hebt, maar ook nog dat andere. Ik maak altijd dat onderscheid tussen overleven en leven: om te overleven is een bevrediging van die primaire materiële behoeften nodig; het 'leven' begint als er tijd over is, wanneer niet al je energie en tijd in het overleven gestoken moet worden; zoals men vastgesteld heeft dat bij die mensapen die makkelijk aan hun voedsel konden geraken en dus 'vrije tijd' hadden de eerste vormen konden optreden van wat men dan 'cultuur'